

POSUDEK DISERTAČNÍ PRÁCE JOSEFA BERNARDA
„Komunální politika malých obcí a její neformální aspekty“

Josefa Bernarda (JB) znám několik let a považuji jej za schopného výzkumníka a platného člena týmu oddělení Lokální a regionální studia SOÚ AV ČR. Svůj um doložil mj. získáním podpory GA ČR pro projekt „Samospráva malých obcí a jejich endogenní rozvojový potenciál“, v němž jako řešitel v letech 2009-2011 vedl tým kolegů ze SOÚ a s nímž je jeho disertační práce úzce spojena. Jeden z výstupů tohoto projektu, knihu připravenou pro SLON, jsem měl možnost recenzovat.

Blíže jsem se s Josefem seznámil během ECPR Joint Sessions of Workshops (Westfälische Wilhelms-Universität Münster, březen 2010), což je ten typ akcí, na které je radno doktorandy vysílat. Josef vystupoval aktivně v diskusi k vystoupením druhých a sám ostatní překvapoval tím, co přednášel o malých českých obcích. Od té doby se datuje naše užší spolupráce, která mne v jistém ohledu staví do střetu zájmů. Proto snad nebude přítěží, když se v posudku disertační práce soustředím na ty stránky, které považuji buď za diskutabilní.

1) Měl jsem zprvu problém najít v disertační práci **zřetelný leitmotiv**, základní problém, který řeší. Zdráhal jsem se přijmout představu, že hlavním cílem práce je přiblížit samosprávu v malých obcích se zdůvodněním, že o ní dosud mnoho nevíme. (Ponechme stranou, že název práce zmiňuje „komunální politiku“ a nikoliv samosprávu.) Od disertační práce v oboru sociologie čekám něco víc, nějaké obecnější uchopení, ať už začne u aktérů, struktur, institucí či u něčeho jiného anebo expozicí zřetelného problému. Postupně jsem dospěl k názoru, že oním leitmotivem může být – hrubě řečeno – otázka „Samospráva v malých sídlech – ano či ne?“. Sociologie k ní má, dle mého soudu, co říci. Rád bych věděl, zda jsem se v tomto čtení nemýlil a průběžné odkazy na téma slučování obcí začínající v úvodu a nejpodrobněji rozvedené v závěrečné kapitole nesvědčí o něčem jiném. Také by mne zajímalo, nakolik dvacet stran „volně propojených teoretických myšlenkových proudů“ pomohlo JB řešit základní problém jeho disertační práce.

2) Snad pod vlivem grantového projektu je v disertační práci velký prostor věnován **rozvoji**. Nejsm si však jist, zda JB s tímto konceptem pracuje dostatečně kriticky. Jaká je například souvislost mezi rozvojem komunity v Kaufmanově a Wilkinsově pojetí (kap. 2.1.2) a rozvojem, který „v podmínkách české lokální samosprávy obvykle znamená realizaci dotačních projektů“ (s. 74)? Je rozvoj vždy jen to, na co se dají sehnat peníze? Chápou místní aktéři soudržnost lokální komunity, občanskou participaci atd. jako součást rozvoje? Bohuslav Blažek blahé paměti rozlišoval *rozvoj*, který je na venkov importován zvenčí, od *obnovy*, která může vzejít z vnitřních zdrojů komunity. Snad by ona *obnova* byla bližší tomu, o čem pojednávají výše zmínění autoři.

3) Titul práce zmiňuje **neformální aspekty** komunální politiky malých obcí. Ty se mi v práci jeví – oproti *rozvoji* – jako méně zastoupené. Nejvíce bych si v této souvislosti sliboval od případové studie Verměřovic. Co když by důkladnější studium neformálních aspektů odhalilo, že podobně jako velká města mají i malé obce své „kmotry“, kteří ze zákulisí podstatně ovlivňují podobu místní politiky?¹ Je možné neformální aspekty studovat

¹ Možná by se Bernardův popis verměřovické politické reality nejvíce zamlouval majiteli firmy na krmiva a to proto, že je v ní zmíněna jen okrajově. Hypoteticky to přece může být právě on, kdo neformálními cestami tlačí vedení obce k tomu, aby získalo veřejné prostředky pro výstavbu čistírny odpadních vod, kterou potřebuje především jeho firma (externalizoval by náklady). Podobně by mohl stát za krachem investice do cyklistické stezky, ať už proto, že by bránila dalšímu rozvoji firmy nebo by do obce mohla přivést nevídané cizince, kteří by mohli začít poukazovat na neúnosné znečišťování místního potoka způsobené výrobou hnojiv atp. Nakonec stačilo „zorganizovat“ odpor obyvatel obce proti zvýšenému cestovnímu ruchu. Naopak stabilizace či mírný růst

účastí na zasedáních zastupitelstva? Jsou neformální aspekty srozumitelné vnějšmu pozorovateli přímo nebo k nim potřebuje místního znalce či gatekeepera? Jaký má JB vztah k Verměřovicím (mimo blízkost bydliště)? Jde-li o kvalitativní studii, není to třeba sdělit?

4) Některá opakovaná zjištění by odlišně vyzněla, kdyby byla zasazena do **širšího kontextu**. Např. chybějící snahu o podporu rozvoje lokální ekonomiky (s. 46, 73) lze spojovat nejen s výrazným zastoupením dojížděky do zaměstnání u malých obcí, ale také se současnou podobou rozpočtového určení daní po jeho změně na začátku tisíciletí (RUD).² Trochu odlišný obraz by možná přinesla analýza aktivit místních akčních skupin, v nichž se společně snaží získat podporu jak obce, tak soukromé subjekty.

5) Jak došel autor ke zvolenému **designu výzkumu a/nebo prezentace** jeho výsledků (od případové obce přes menší počet hloubkových rozhovorů k survey a sekundární analýze)? Je vedlejším efektem tohoto designu fakt, že téměř celá šestá kapitola (survey) je založena na tabulkách četností a nikoliv hlubší analýze, které je JB nepochybně schopen?³ Jinými slovy, je třeba zjišťovat jen to, zda se i ve více než dvou stech obcích děje to, co se děje ve Verměřovicích, nebo ne?

6) V několika málo ohledech je spíše **statický obraz** (daný mj. metodou survey, ale také omezenou dobou výzkumu ve vybrané obci) obohacen prvky srovnání v čase naznačujícími možnou dynamiku sledované problematiky (předně v případě sekundární analýzy údajů ze SLDB 1991 a 2001 v kap. 7). Považuje JB **faktor času** pro zvolené téma za důležitý nebo spíše za okrajový?

7) Zpět ke klíčové otázce. Co z předložených výsledků výzkumu vyplývá pro otázku **smyslu obecní samosprávy v malých sídlech**? Má se zachovávat proto, že představuje komunitní interakční pole? Má svůj smysl i přesto, že starosta – jako klíčový aktér – je obvykle spíše voleným úředníkem vykonávajícím správní agendu všeho druhu a to nezřídka bez vhodného vzdělání a bez možnosti specializace dané dělbou práce? Nevede místní samospráva k reprodukci ne/rozvinutosti v závislosti na schopnostech starostů (např. skrze kontakty na vyšší úrovni) získávat vnější zdroje? Není místní samospráva v malých obcích „jen“ funkčním substitutem slabé občanské společnosti? Dokládá lpění na samosprávě i ve velmi malých obcích silnou lokální identitu nebo spíše neschopnost spolupráce na vyšší úrovni („hornáků“ s „dolňáky“) a nedostatek důvěry ve společnou akci (srv. Možný 1991)?

JB již mnohé pro získání titulu Ph.D. odvedl v publikacích, v grantu, v prezentacích na zahraničních fórech aj. **Předložený text doporučuji k přijetí v případě jeho přesvědčivé obhajoby**, která, jak doufám, poskytne prostor pro zajímavou a otevřenou diskusi.⁴ Josef Bernard jistě zatím neřekl své poslední slovo k tématu malých obcí, komunální politiky, místní samosprávy a jejich neformálních aspektů.

Dan Ryšavý, Olomouc 16.4.2012

ekonomicky aktivní populace (tj. výsledek hlavní rozvojové aktivity vedení obce) samozřejmě nabízí možnost získávat zaměstnance loajální za to, že mají práci v místě bydliště. Zdůrazňuji, že jde o smyšlený výklad, který se však snaží držet v rámci toho, co autor disertace sděluje.

² JB zmiňuje odlišné rozpočtové možnosti malých a velkých obcí (s. 32), ale ne už to, že v 90. letech minulého století mělo smysl lákat do obcí firmy, neboť z jejich daní obec získávala svůj díl. Po změně RUD se hlavním ukazatelem příjmu obce stal počet obyvatel.

³ Přinejmenším typologie leadershipu by nabízela cestu k podrobnější analýze.

⁴ Onou diskusí nemíním snahu odpovědět na všechny uvedené otázky. Přesvědčivost nemusí být úplností. Text samotný považuji za dobrou práci rigorózní. Doktorskou práci z ní dle mého soudu může učinit právě kvalitní obhajoba.